

Asociacija

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Mreženje in krepitev kapacitet NVO v kulturi

Delavnica o avtorskem pravu

Urša Chitrakar

17. februar 2010

Avtor

Avtor je **fizična oseba**, ki je ustvarila avtorsko delo (10. člen ZASP).

Pravne osebe ne morejo biti avtorji, lahko so imetniki avtorskih pravic (če jih avtorji prenesejo nanje). Drugačna ureditev v VB in ZDA - avtor je lahko tudi pravna oseba (naročnik dela šteje za prvega imetnika avtorske pravice).

Domneva avtorstva: kdor je na običajen način naveden na delu ali pri objavi dela (z imenom, psevdonimom ali znakom) – dokler se na dokaže nasprotno (11. člen ZASP).

Če avtor ni znan – je do uveljavljanja ap upravičen tisti, ki delo izda oziroma tisti ki delo objavi – to velja le dokler se ne ugotovi kdo je avtor (koristi se prenesejo).

Primer: orphan works – ZDA – omejitev odgovornosti uporabnika pod določenimi pogoji (skrbna raziskava, navajanje avtorja in vira, objava o nameri uporabe v posebnem registru, založi znesek primerne nadomestila pri tretji osebi)

Avtorsko delo

Predpostavke, določene v 5. členu ZASP:

- **individualna** (relativen pojem, prag originalosti se razlikuje – npr. F, N (odtis avtorjeve osebnosti, človekov ustvarjalni doprinos), VB nižji prag - originality (investment of skill, labour and judgement – *Primer: Hyde park Residence*), ZDA (modicum of creativity – *Primer: Feist Publications*))
- **intelektualna stvaritev** (rezultat človekovega duhovnega ustvarjanja)
- področje **književnosti, znanosti in umetnosti** (široko)
- kakorkoli **izražena** (zaznavna zunanjemu svetu);

zlasti: govornjena dela, pisana dela (*vkjučujejo računalniške programe!!!*), glasbena dela, gledališka, gledališko-glasbena in lutkovna dela, koreografska in pantomimska dela, fotografska dela in dela, narejena po postopku, podobnem fotografiranju, avdiovizualna dela, likovna dela, arhitekturna dela, dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja, ...

odprt krog, ni omejitev - če izpolnjujejo kriterije 5. člena
umetniška/estetska vrednost ali kvaliteta dela z vidika avtorskopravne kvalifikacije ni bistvena – *Primer: fotografije jadronic*

Avtorsko delo

Nevarovane stvaritve (9. člen)

- ideje (ni varovana ideja sama, ampak oblika izraza/izvedba ideje),
- načela, odkritja
- uradna besedila
- ljudske književne in umetniške stvaritve

(!) lahko je avtorsko delo aranžma, predelava, prevod ... *Primer: Katalena*

Registracija avtorskega dela ni potrebna za nastanek avtorskih pravic – register varovanih del pri AAS (dokazna vrednost) – drugače v ZDA !!!

Znaki o pridržanih izključnih pravicah zgolj ustvarjajo domnevo, ne vplivajo na nastanek pravic (175. člen) - *Primer: © Urša Chitrakar, 2010*

Moralne avtorske pravice

- varujejo osebne in duhovne vezi do AD
- so neodtujljive, neprenosljive, avtor se jim ne more odpovedat

Pravica prve objave (17. člen)

izključna pravica odločiti ali/kdaj/kako bo delo prvič objavljeno - 2. in 3. člen zakona določa kaj je:

- *javnost - večje število oseb, ki so izven običajnega kroga družine ali kroga osebnih znancev*
- *objava - pomeni, da je avtorsko delo z dovoljenjem avtorja postalo dostopno javnosti (!!!) pomembno zaradi omejitev pravic, ki jih dovoljuje zakon*

Pravica priznanja avtorstva (18. člen)

izključna pravica do navedbe pri objavi dela

Pravica spoštovanja dela (19. člen)

izključna pravica da se upre skazitvi, posegu ali uporabi dela, ČE bi ti posegi/uporaba lahko okrnili njegovo osebnost

Pravica skesanja (20. člen)

izključna pravica da prekliče materialno pravico, ČE ima resne moralne razloge in povrne škodo imetniku (ne velja za rač. progr., AV dela in baze podatkov)

Materialne avtorske pravice

- varujejo premoženjske interese avtorja – monopol avtorja nad izkoriščanjem dela
- uporaba AD je dopustna le, če je avtor pod pogoji, ki jih je določil, prenesel ustrezno materialno avtorsko pravico
- so izključne

Pravica reproduciranja (23. člen) - pravica delo fiksirati na materialnem nosilcu ali drugem primerku vključno z grafičnim /3D razmnoževanjem, fotografiranjem, tonskim ali vizualnim snemanjem in shranitvijo v elektronski obliki

Pravica distribuiranja (24. člen) – pravica, da se izvirnik ali primerki dela dajo v promet/ponudijo javnosti

Pravica javnega izvajanja (26. člen) – pravica javnega recitiranja, glasbenega izvajanja, uprizarjanja

Pravica javnega prenašanja (27. člen) – pravica, da se recitacije, izvedbe ali uprizoritve dela prenašajo po zvočniku, zaslonu ali podobni napravi zunaj prvotnega prostora

Materialne avtorske pravice

Pravica javnega predvajanja s fonogrami in videogrami (28. člen) – pravica da se recitacije, izvedbe ali uprizoritve dela, ki so posnete na fonograme ali videograme, priobčijo javnosti

Pravica javnega prikazovanja (29. člen) - pravica s pomočjo tehničnih sredstev priobčiti javnosti AV delo, fotografije, dela likovne umetnosti, arhitekture, oblikovanja, ...

Pravica dajanja na voljo javnosti (32.a člen) - pravica da se delo naredi dostopno javnosti na način, ki omogoča posameznikom dostop do njega s kraja in v času, ki ju sami izberejo (internet)

Pravica predelave (33. člen) – pravica, da se delo prevede, priredi, spremeni ali kako drugače predela (tudi v nespremenjeni obliki vključi ali vgradi v novo delo)

Pravica avdiovizualne priredbe (104. člen) - izključna pravica da se prvotno delo predela ali vključi v AV delo

- zakon našteva le najbolj tipične pravice - neomejeno število pravic – kolikor je načinov uporabe in izkoriščanja AD toliko je pravic

Materialne avtorske pravice

Pravica razstavljanja

izključna avtorjeva pravica, da dovoli ali prepove prikazovanje izvirnikov ali primerkov likovnih del javnosti

ZASP je ne priznava izrecno, samo delno - 34. členu (pravica dostopa in izročitve) - šteje da ugasne s prvo objavo ali s prenosom lastninske pravice na izvirniku

- če je avtor hkrati tudi lastnik izvirnika likovnega dela lahko uveljavlja pravico razstavljanja že z lastninsko pravico – postavlja pogoje za razstavo, zahteva razstavne tantieme ...
- če avtor ni lastnik izvirnika likovnega dela – bi uveljavljanje pravice razstavljanja pomenilo prevelik poseg v lastninsko pravico – uveljavljena domneva o skupnem prenosu lastninske pravice in pravice razstavljanja
- avtor lahko ob prenosu LP določi pogoje za razstavljanje – kupec pristane na omejeno LP

Druge pravice avtorja

- pravice, ki varujejo določene interese avtorja, ki niso tipično duhovne ali ekonomske narave

Pravica dostopa in izročitve (34. člen)

- dostop do izvirnika ali primerka dela, ki je v posesti drugega za namene reprodukcije ali predelave
- izročitev izvirnika ali primerka dela za razstavljanje

Sledna pravica (35. člen) – če je (po prvi odsvojitvi) izvirnik likovnega dela ponovno prodan, ima njegov avtor pravico biti obveščen o ponovni prodaji in prejeti nadomestilo v odstotku od maloprodajne cene izvirnika)

Pravica javnega posojanja (36. člen) – knjižnično nadomestilo za izposajo AD v splošnih knjižnicah (nadomestilo dobijo avtorji od Ministrstva za kulturo iz proračunskih sredstev) - poplačilna pravica (avtor ne more preprečiti uporabe, je upravičen do plačila)

Pravica do nadomestila za tonsko in vizualno snemanje in fotokopiranje (37. člen) – nadomestilo pobirajo kolektivne organizacije (IPF, SAZOR) od proizvajalcev in uvoznikov naprav za snemanje/fotokopiranje, proizvajalci in uvozniki praznih nosilcev in fotokopirnice in ga delijo med svoje člane – poplačilna pravica

Omejitve avtorske pravice

Splošno pravilo (46. člen): omejitve AP dopustne le v primerih, ki jih določa zakon, pod naslednjimi pogoji:

- obseg uporabe AD je omejen glede na namen,
- je v skladu z dobrimi običaji,
- ne nasprotuje običajni uporabi dela,
- ni v nerazumni meri v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja.

Zakonite licence

- brez prenosa ustrezne materialne pravice
- ob plačilu primerne nadomestila
- obvezno navajanje vira in avtorja (če je naveden na prvotnem viru!)

Primeri:

Reproduciranje AD v učbenikih in reproduciranje posamičnih objavljenih člankov v periodičnem tisku in pregledih tiska – kliping (47. člen)

Reproduciranje in distribuiranje AD v korist invalidnih oseb (47.a člen)

Omejitve avtorske pravice

P r o s t a u p o r a b a

- brez prenosa ustrezne materialne pravice
- brez plačila nadomestila
- obvezno navajanje vira in avtorja - če je naveden na prvotnem viru (!)

Primeri:

Pravica do obveščnosti (48. člen) – reproduciranje ali povzemanje novic, poročanje

Primer: RTS Maribor postaja poroča o otvoritvi fotografske razstave ...

Pouk (49. člen) – dovoljeno javno izvajanje in oddajanje RTV šolskih oddaj

Privatno in drugo lastno reproduciranje (50. člen)

- fizične osebe: največ 3 primerki, za privatno rabo, če primerki niso izročeni ali priobčeni javnosti, brez namena doseganja gospodarske koristi
- javni arhivi, knjižnice, muzeji, izobraževalne ustanove: največ 3 primerki, za lastne potrebe, iz lastnega primerka (!), brez namena doseganja gospodarske koristi

NE: v obsegu celotne knjige*, grafičnih izdaj glasbenih del, elektronskih baz podatkov, računalniških programov in v obliki izvedbe arhitekturnih objektov

Citati (51. člen) – navajanje *odlomkov* - citirni namen (ponazoritev, soočenje, napotitev)

Dela na splošno dostopnih krajih (55. člen) – dela, ki so trajno v parkih, na ulicah in drugih splošno dostopnih krajih so v prosti uporabi (ne 3D, ne za isti namen, brez gospodarske koristi!)

Trajanje avtorske pravice

čas življenja avtorja + 70 let po smrti (59. člen)

ko preteče čas trajanja AP, avtorsko delo ni več varovano, je v prosti uporabi

soavtorji – rok trajanja AP se šteje od smrti avtorja, ki umre zadnji (60. člen)

anonimna/psevdonimna dela – 70 let po zakoniti objavi dela (61. člen)

kolektivna dela – dela, ki so ustvarjena na pobudo in v organizaciji fizične ali pravne osebe (naročnik) ob sodelovanju velikega števila soavtorjev in se objavijo pod imenim naročnika – *Primer: Leksikon Cankarjeve založbe*
- 70 let po zakoniti objavi dela (62. člen)

neobjavljena dela – 70 let po stvaritvi (63. člen)

Prenos avtorskih pravic

Temeljno pravilo (69. in 70. člen): AP kot celota je neprenosljiva, avtor lahko s pogodbo ali drugim pravnim poslom prenese na druge osebe posamične materialne avtorske in druge pravice avtorja

Tipične “AVTORSKE” pogodbe

- **pogodba o naročilu avtorskega dela** (99. člen) – avtor se zaveže ustvariti delo, in ga izročiti naročniku, naročnik pa se zaveže, da mu bo za to plačal (praviloma avtor obdrži pravice !!!, razen če je prenos dogovorjen – drugače v VB: commissioned work in ZDA: work made for hire !!!) - *uporaba določb Obligacijskega zakonika o podjetniški pogodbi*
- **založniška pogodba** (85. do 94. člen) – avtor se zaveže založniku prenesti pravico reproduciranja svojega dela v obliki tiskanja in pravico distribuiranja primerkov dela, založnik pa se zaveže, da bo avtorju za to plačal in delo reproduciral in distribuiral (posebnosti: izčrpanje naklade, prenehanje pogodbe, uničenje neprodanih primerkov)
- **pogodba o izvedbi** (95. do 98. člen) – avtor se zaveže prenesti uporabniku pravico javnega recitiranja, javne izvedbe ali javne uprizoritve svojega dela, uporabnik se zaveže, da bo avtorju za to plačal ter delo recitiral, izvedel ali uprizoril – neizpolnitev obveznosti uporabnika - avtor lahko odstopi, zahteva odškodnino in obdrži honorar!!!)
- **pogodba o prenosu avtorskih pravic**

(!!!) pogodba se ne presoja po naslovu ampak glede na vsebino njenih določil in namen pogodbenih strank

Prenos avtorskih pravic

Pogodbe, s katerimi se prenašajo materialne avtorske in druge pravice avtorja morajo biti **pisne**. Vendar če pogodba ni pisna, to ne pomeni, da ne velja (!) - posledica nepisnosti pogodbe je, da se sporne ali nejasne določbe **razlagajo v korist avtorja** (80. člen)

Bistvene sestavine pogodb o prenosu avtorskih pravic:

1. opredelitev avtorskega dela – pogoji iz 5. člena ZASP (!) – za katerega se pravice prenašajo
2. obseg prenosa pravic natančna opredelitev pravic, ki se prenašajo, obsega uporabe, trajanja uporabe in območja uporabe AD
 - zakonska domneva neizključni prenos, območje RS (75. člen ZASP)
 - če ni navedeno katere posamične pravice se prenašajo ali v kakšnem obsegu - namen pogodbe (75. člen ZASP),
 - pravica nadaljnjega prenosa – samo če je tako določeno v pogodbi (78. člen ZASP)
3. avtorski honorar (81. člen - pavšalni znesek, odstotki od prodaje)
 - če ni določen, se določi po običajih (tarife!),
 - če se z uporabo avtorskega dela doseže dobiček, ki je očitno v nesorazmerju z avtorskih honorarjem, lahko avtor zahteva pravičnejši delež pri dohodku (best-seller clause – 2. odst. 81. člena)

Prenos avtorskih pravic

Ničnost pogodbenih določil (79. člen ZASP)

- prenos AP kot celota
- prenos moralnih AP (drugače VB – izrecna zahteva za priznanje moralnih pravic in ZDA – priznavajo moralne pravice samo avtorjem del vizualne umetnosti, pod določenimi pogoji mogoča popolna odpoved moralnim pravicam)
- AP na vseh svojih prihodnjih delih (drugače v VB, ZDA)
- AP za neznane oblike uporabe dela (drugače v VB, ZDA)

Primer: prenos vseh pravic enkrat za vselej za vse primere

Primer: prenos pravic je izključen, krajevno in časovno neomejen

Primer: prenos pravic traja 10 let od izdaje oziroma do odprodaje vseh izvodov dela natisnjenih v tem obdobju

Preklic materialne AP – “use-it-or-lose-it” (varovalo za avtorja) - če je imetnik ne izvršuje oziroma je ne izvršuje v zadostni meri in so zaradi tega avtorjevi upravičeni interesi znatno prizadeti – rok 2 leti od prenosa pravice/3 mesece dnevni tisk/1 leto periodični tisk (83. člen ZASP)

- primerni dodatni rok za izvrševanje AP
- primerna odškodnina, če to zahteva pravičnost (!)

Prenos avtorskih pravic

Domneve o izključnem prenosu pravic, ki jih določa zakon (lahko se jih pogodbeno uredi drugače):

Delovno razmerje – AD, ki nastanejo pri izpolnjevanju delovnih obveznosti ali po navodilih delodajalca velja domneva prenosa pravic na delodajalca za dobo 10 let (101. člen ZASP), po tem obdobju avtorske pravice pripadejo nazaj avtorju

- izjema v korist avtorja: 102/1 – avtor lahko uporablja dela iz delovnega razmerja v okviru svojih zbranih del
- ne velja za študente (!!!)

Kolektivna dela – zborniki, enciklopedije, slovarji – domneva prenosa na naročnika (100. člen)

Audiovizualna dela – domneva izključnega in neomejenega prenosa pravic na filmskega producenta (104. člen)

Računalniški programi – domneva izključnega in neomejenega prenosa pravic avtorja na delodajalca ali naročnika (112. člen)

Baze podatkov - domneva izključnega in neomejenega prenosa pravic avtorja na delodajalca ali naročnika (141.e člen)

Izvajalci

118. člen ZASP

1. igralci, pevci, glasbeniki, plesalci, druge osebe, ki interpretirajo ali izvajajo avtorska ali folklorna dela
2. režiserji dramskih predstav, dirigenti orkestrov, vodje pevskih zborov, oblikovalci tona in varietejski/cirkuški umetniki

NE: filmski režiserji – so avtorji (!)

Moralne pravice izvajalcev

120. člen ZASP

- pravica, da se pri objavi izvedbe navaja ime/oznaka izvajalca
individualni izvajalci
kolektivni izvajalci – skupina, umetniški vodje, solisti
- pravica, da se uprejo skazitvi in vsakemu drugemu posegu v njihovo izvedbo ali vsaki uporabi njihove izvedbe, če bi ta poseg ali ta uporaba lahko okrnila njihovo osebnost
Primer: gledališče po več letih ponovno uprizori predstavo brez predhodnih obnovitvenih vaj

Materialne pravice izvajalcev

1. Izključne pravice – potrebno izrecno dovoljenje izvajalca 121. člen ZASP

- pravica **snemanja** svoje žive izvedbe
- pravica **reproducirana** fonogramov in videogramov s svojo izvedbo
- pravica javnega **prenašanja** svoje žive izvedbe
- pravica **radiodifuznega oddajanja** svoje žive izvedbe
- pravica **dajanja na voljo javnosti** fonogramov in videogramov s svojo izvedbo
- pravica **distribuiranja** fonogramov in videogramov s svojo živo izvedbo
- pravica **dajanja v najem** fonogramov in videogramov s svojo živo izvedbo

Materialne pravice izvajalcev

2. Poplačilne pravice – brez dovoljenja, ob plačilu nadomestila

122. člen ZASP

- pravica do nadomestila pri javni priobčitvi fonograma z njegovo izvedbo (sekundarna uporaba fonogramov – predvajanje komercialnih fonogramov po radiu, TV, v barih/restavracijah/trgovinah, v hotelih, pri frizerjih, na prevoznih sredstvih...)
50% izvajalci, 50% proizvajalci fonogramov

123. člen ZASP

- pravica do nadomestila za privatno in drugo lastno reproduciranje (se plačuje od praznih nosilcev zvoka in od vseh naprav, ki omogočajo snemanje)
40% avtorji, 30% izvajalci, 30% proizvajalci fonogramov

obvezno kolektivno upravljanje – nadomestilo se plačuje Zavodu IPF

Trajanje pravic izvajalcev

127. člen ZASP

50 let od datuma izvedbe

ali

50 let od prve izdaje/priobčitve (če je bil posnetek izdan ali priobčen javnosti)

Kršitve pravic

Administrativni ukrepi

Tržni inšpektorat RS (anonimne prijave na spletni strani: <http://www.ti.gov.si/>)

- denarne kazni (od 250,00 do 1.600,00 EUR)
- zaseg predmetov

Carinski ukrepi (<http://www.carina.gov.si/>)

- zaseg in uničenje predmetov

Sodno varstvo

Civilni postopki

- začasne odredbe
- prepoved kršitev
- odpoklic predmetov kršitve iz gospodarskih tokov
- uničenje predmetov kršitev
- objava sodbe
- plačilo odškodnine za povzročeno škodo
- plačilo civilne kazni – do 200% povečan avtorski honorar (ne glede na nastanek dejanske škode), če so bile AP kršene namerno ali iz hude malomarnosti

Kazenski postopki

Kršitev avtorskih in sorodnih pravic je kaznivo dejanje (147., 148. in 149. člen Kazenskega zakonika)

Kršitve pravic

Pogosti primeri:

Neizplačani honorarji

- izstavljen račun je verodostojna listina (elektronska izvršba prek spletne strani sodišča: <https://covi.sodisce.si/eizvrsbe/eizvrsbe/Inv/mainAction.do>)
- kršitev pogodbenih določil – odstop od pogodbe, vračilo povzročene škode

Uporaba AD brez ustreznega prenosa pravic

- začasna odredba (prepoved uporabe)
- običajen avtorski honorar, povečan za civilno kazen (do 200% povečanje običajnega ali dogovorjenega honorarja)

Primer: uporaba fotografij namenjenih koledarju na cenikih in na stenah gostinskega lokala

P R E D P I S I

1. Zakon o avtorski in sorodnih pravicah – uradno prečiščeno besedilo ZASP-UPB3 objavljeno v Ur. l. RS, št. 16/2007, zadnja sprememba objavljena v Ur. l. RS, št. 68/2008
2. Obligacijski zakonik – uradno prečiščeno besedilo OZ-UPB1 objavljeno v Ur. l. RS, št. 97/2007
3. Uredba o zneskih nadomestil za privatno in drugo lastno reproduciranje, Ur. l. RS št. 103/2006

V elektronski obliki dostopni na:

www.uil-sipo.si (slovenska in angleška verzija ZASP)

www.zakonodaja.gov.si

L I T E R A T U R A

Trampuž/Oman/Zupančič: Komentar ZASP, Gospodarski vestnik, 1997

M. Trampuž: Avtorsko pravo in likovna umetnost, Uradni list RS, 1996

L. Owen: Odkupne in prodajne pravice za literarna dela, Uradni list RS, 2008

M. Trampuž: Kolektivno upravljanje avtorske in sorodnih pravic, GV Založba, 2007

Predpisi v kulturi, Uradni list RS, 2008

Poznate svoje avtorske pravice? , Pravno-informacijski center – PIC, 2000

K O L E K T I V N E O R G A N I Z A C I J E V R S

Zavod IPF: <http://zavod-ipf.si/>

Združenje SAZAS: www.sazas.org

ZAMP: <http://www.zamp.si/>

SAZOR: Kersnikova 10a , 1000 Ljubljana, Tel.: 01 43 41 690, e-pošta: info@rejc.si

© Odvetnica Urša Chitrakar, Hribarjevo nabrežje 13, Ljubljana, ursa@chitrakar.si